

Člověk v tísni – společnost při ČT, o. p. s.

Kdo chce žít v Česku

Komunity cizinců, integrace, vzdělávání, státní občanství ...

www.migraceonline.cz

Brožura Cizinci v ČR vznikla ve spolupráci s Open Society Fund Praha.

Srpen 2004

Obsah

Cizinci v České republice	1
Státní občanství	4
Politika vlády v oblasti integrace cizinců	6
Rasismus a xenofobie v České republice	9
Interkulturní vzdělávání	11
Vzdělávání cizinců	13

Komunity cizinců v České republice:

Slováci	16
Ukrajinci	18
Vietnamci	21
Rusové	24
Američané	26
Imigranti z Balkánu	28
Arméni	32
Čiňané	34
Odkazy	37

Cizinci v České republice

Počet cizinců s trvalým pobytem nebo tzv. vízem nad 90 dní pobývajících na území České republiky se dnes pohybuje okolo čísla 230 000, což představuje asi 2,3% obyvatel. Ve srovnání se „starými“ členskými státy Evropské unie je toto číslo nízké. Například v Německu tvoří imigranti 8% obyvatel a ve Švédsku dokonce 20%. Podle některých odhadů se počet cizinců téměř zdvojnásobí, připočteme-li k oficiálním údajům imigranty, kteří na území ČR žijí nelegálně. Počet cizinců se u nás od roku 1989 stále zvyšoval – s výjimkou roku 2000, kdy vstoupil v platnost restriktivní zákon o pobytu cizinců (č. 326/1999) a azylový zákon (č. 325/1999), které zapříčinily jeho významný pokles. Česká republika je zajímavá díky relativně vysoké životní úrovni a svému členství v EU. Česko neplní již jen roli tranzitní země, ale v posledních letech se pro určitou část cizinců stalo cílovou zemí.

Etnické složení

Národnostní složení cizinců v Česku se od roku 1989 již stabilizovalo. Nejpočetnější skupinu tvoří Slováci, které následují Ukrajinci, Vietnamci, Poláci, Rusové a Němci. Vezmeme-li v úvahu počet osob s délkou pobytu nad jeden rok, pořadí na prvních dvou místech se vymění. Slováci totiž představují nejméně stálou skupinu s cílým pohybem nejen směrem do ČR, ale i naopak.

Nejčastějším důvodem příchodu do České republiky je migrace za prací. Zatímco ale ekonomičtí přistěhovalci ze zemí východního bloku, nehledě na své vzdělání, zastávají většinou špatně placenou manuální práci, migranti ze zemí EU nebo USA přicházejí na výborně hodnocené, často manažerské pozice.

Regionální aspekty migrace do ČR se odvíjejí od motivace k příchodu (ekonomické, sloučení rodiny...), národnosti cizince, možnosti sehnání práce nebo existence etnické menšiny v dané oblasti. Nejlákavějším regionem je stále Praha a další velká města (Brno, Plzeň, Ostrava), která nabízí nejvíce pracovních a podnikatelských příležitostí a anonymitu prostředí. Do Prahy přichází Číňané, Američané, Rusové a Ukrajinci. Naproti tomu Němci, Poláci a Slováci mají často tendenci usazovat se v příhraničních regionech s domovskou zemí. Umožňuje jim to úzký kontakt se zemí původu. V těchto oblastech bývá také dostupná práce ve firmách s mezinárodní účastí. Zvláštní skupinu představují Vietnamci, kteří se také často usazují v pohraničí.

Zákonná úprava

Pobyt cizinců na území ČR, jejich příjezd a vycestování je upraveno zákonem č. 326/1999 Sb., tzv. cizineckým zákonem. Za cizince je podle tohoto zákona považována každá osoba, která není státním občanem České republiky. Zákon se

neuplatňuje vůči cizinci pobývajícím na území na základě zvláštního zákona upravujícího přechodný pobyt cizích ozbrojených sil nebo vůči cizinci, který požádal nebo mu bylo uděleno oprávnění k pobytu za účelem dočasné ochrany. Tento zákon se také nevztahuje na azylanty a žadatele o azyl. Zákon upravuje dva režimy pobytu cizinců. Je jím pobyt přechodný nebo pobyt trvalý. O trvalý pobyt je cizinec oprávněn požádat po 10 letech (za účelem soužití po 8 letech), kdy nepřetržitě žije legálně na území České republiky.

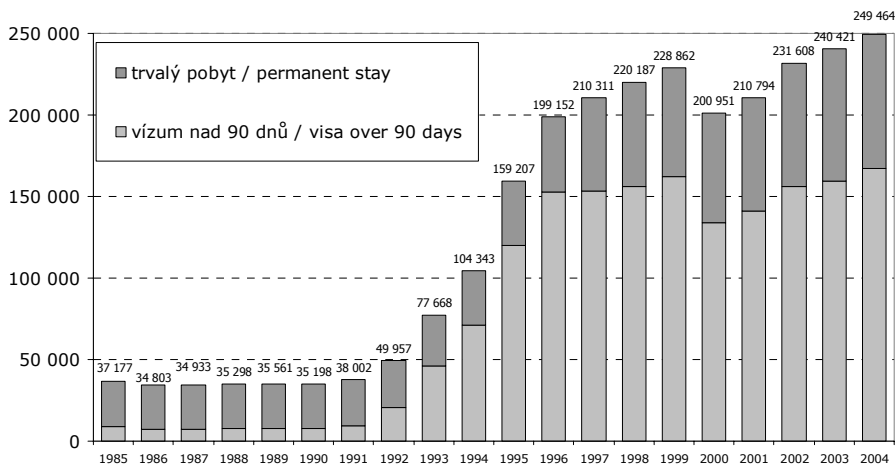
Adéla Pospíchalová
Člověk v tísni, společnost při ČT – o. p. s.

Počty cizinců v ČR podle státního občanství a typu pobytu k 31.3.2004

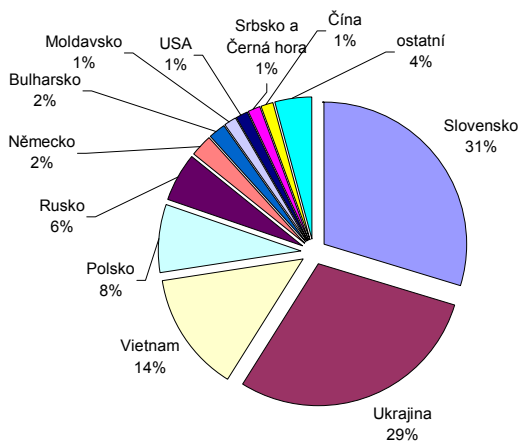
Státní občanství	celkem	vízum nad 90 dnů	trvalý pobyt	% trvalých pobytů
Slovensko	66109	54438	11671	18%
Ukrajina	65647	54037	11610	18%
Vietnam	30365	12839	17526	58%
Polsko	16939	5878	11061	65%
Rusko	12846	8029	4817	37%
Německo	5371	2678	2693	50%
Bulharsko	4167	2046	2121	51%
Moldavsko	3326	2855	471	14%
Spojené státy americké	3309	1910	1399	42%
Srbsko a Černá hora	3186	1308	1878	59%
Čína	3072	2276	796	26%
Bělorusko	2740	1967	773	28%
Rumunsko	2374	558	1816	76%
Kazachstán	2024	799	1225	61%
Rakousko	1929	1152	777	40%

Zdroj: Ministerstvo vnitra ČR

Vývoj počtu cizinců s trvalým pobytem a vízem nad 90 dní v ČR 1985 - 2004 (k 31.3.2004)

Nejčastější státní občanství cizinců s trvalým pobytem a vízem nad 90 dní (k 31. 3. 2004)

Zdroj: Ministerstvo vnitra ČR

Státní občanství

V moderní době se mnoho práv váže na bydliště (např. sociální práva) anebo náleží všem bez rozdílu (např. právo nebýt mučen, přístup k soudům). Některá práva však požívají v plném rozsahu pouze státní občané. Je to například volební právo nebo právo žít na území státu (cizinec může být z území vyhoštěn). V zahraničí stát poskytuje svým občanům diplomatickou ochranu. Občanství jako základní právní pouto mezi občanem a státem je i nadále podmínkou plnoprávného členství ve společnosti.

O tom, kdo je jeho občanem, rozhoduje každý stát sám. Musí ale respektovat mezinárodní právo. To například usiluje o odstranění situací, kdy jedinec není občanem žádného státu (tzv. bezdomovectví). Mezinárodní pravidla jsou nejucelněji shrnuta v Evropské úmluvě o státním občanství z roku 1997.

Udělení českého občanství

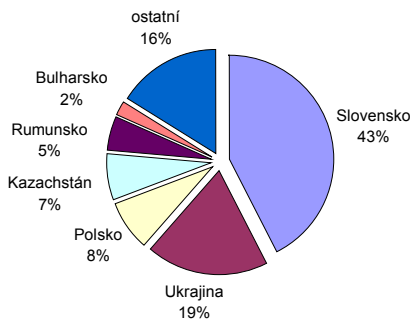
V České republice je státoobčanské právo upraveno zákonem č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství ČR, a zákonem č. 193/1999 Sb., o státním občanství některých bývalých československých státních občanů. První zákon řeší klasické situace, tj. nabývání občanství narozením a udělením (tzv. naturalizace cizinců). Dále – což je zvláštnost daná rozpadem Československa – řeší státní nástupnictví ve věcech občanství: stanovuje, kdo z bývalých československých občanů se stal občanem ČR ke dni jejího vzniku a umožňuje jisté korekce. Někteří slovenští občané, např. ti, kteří v České republice trvale od rozpadu státu žijí, tak mohou nabýt české občanství prohlášením. Druhý zákon umožňuje navrácení občanství zahraničním krajanům, kteří pozbyli československé občanství v době od 25. února 1948 do 28. března 1990 a splňují další podmínky.

České státoobčanské právo vychází ze zásady *ius sanguinis*, což znamená že narozením nabývá české občanství dítě, jehož alespoň jeden rodič je občanem ČR. Nestačí, jako je tomu např. v USA, Kanadě či Británii, narození na území (tzv. *ius soli*). Stěžejní je také zásada jednoho občanství. Kombinace těchto dvou principů činí Česko relativně uzavřené vůči cizincům, kteří chtějí české občanství získat. Až na výjimečné případy se takový cizinec musí vzdát svého původního občanství. Pokud tak neučiní a žije v ČR jako cizinec, nezískají automaticky české občanství ani jeho v Česku narozené děti (ledaže je druhým rodičem český občan). Zákon však není velkorysý ani k vlastním občanům – dobrovolné nabytí cizího občanství trestá ztrátou občanství českého.

Andrea Baršová
Úřad vlády ČR

Udělení státního občanství 2003

původní občanství	počet osob
Slovensko	932
Ukrajina	419
Polsko	170
Kazachstán	156
Rumunsko	116
Bulharsko	54
ostatní	352
celkem	2199

Zdroj: Ministerstvo vnitra ČR

Více informací na:

- Informace Ministerstva vnitra o udělování státního občanství
http://www.mvcr.cz/agenda/labyrinth/stat_obc.html
- Informace pro cizince žijící v ČR týkající se státního občanství
<http://www.domavcr.cz/rady.shtml?x=154984>

Politika vlády v oblasti integrace cizinců

Proces integrace je postupné zapojování nově příchozích obyvatel do stávajících sociálních, politických, kulturních, právních a jiných struktur společnosti. Integrovační politiky reagují na stávající imigrační situaci v dané zemi, zejména na příchod větších vln imigrantů do země.

Typy integrační politiky

Potřeba integrační politiky vyvstává zpravidla tehdy, stává-li se nerovnost postavení domácích a nově příchozích skupin obyvatel z nějakých důvodů problematickou. Nerovné postavení domácích a nově příchozích je problematické zejména v demokratických systémech. Zde totiž dlouhodobá existence nerovnoprávné, politicky a sociálně marginalizované části populace – imigrantů, může zpochybňovat základ soudobých vyspělých demokracií: možnost politické participace, rovnost před zákonem a minimální sociální jistoty pro obyvatele země.

Rozeznáváme tři ideální typy integračních programů: francouzský asimilační (imigranti musí přijmout atributy většinové společnosti), německý diskriminační model (imigranti jsou izolováni od majoritní společnosti) a anglosaský multikulturní model (imigranti participují ve společnosti, ale udržují si svou identitu). V současnosti můžeme v rámci EU pozorovat přechod k omezenému modelu multikulturní integrace.

Integrační politika v České republice

Až do druhé poloviny 90. let byla integrační politika české vlády, koordinovaná Ministerstvem vnitra, značně omezená. Vedle programů zaměřených na integraci Romů, kteří do ČR přišli ze Slovenska, se v podstatě zaměřovala na tři specifické skupiny imigrantů: azylanty, krajany (z území Ruska, některých bývalých republik SSSR a později též z Republiky Bosna a Hercegovina) a zdravotně postižené osoby z Republiky Bosna a Hercegovina. Integrační politika vlády v tomto období, či spíše její neexistence, korespondovala s charakterem české veřejnosti, která byla díky předchozím čtyřiceti letům izolace etnicky značně homogenní a s cizinci neměla prakticky žádné zkušenosti.

Významný posun v oblasti české integrační politiky nastává koncem 90. let, kdy vláda přijala postupně tři klíčové dokumenty vytvářející dlouhodobou koncepci integrační politiky:

1. Zásady koncepce integrace cizinců na území ČR (1999)
2. Koncepci integrace cizinců na území ČR (2000, poté každoročně aktualizovanou)
3. Zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců (2003).

V Zásadách koncepce integrace prohlašuje vláda integrační komunity za „integrační“ a „obohacující“ součást české společnosti a integraci imigrantů za „přirozený důsledek“ imigrace s tím, že klíčové bude vytvoření takových legislativně-právních podmínek, které budou napomáhat „odstranění jejich diskriminace a umožní využití hodnot dostupných všem obyvatelům České republiky“. Vláda v tomto dokumentu také přiznává důležitou úlohu v procesu integrace cizinců neziskovým organizacím.

V každoročně aktualizované Koncepci integrace cizinců vláda konkretizuje svou integrační politiku. Jako cílová skupina integračního programu jsou definováni „dlouhodobě legálně usazení cizinci, kteří žijí na území ČR nejméně po dobu jednoho roku“, dále také čeští občané, na něž se zaměřují vzdělávací a informační programy, jež mají odstraňovat xenofobní předsudky a podporovat toleranci pro kulturní a jiné odlišnosti imigrantů. Koncepce integrace si klade za cíl formulovat práva imigrantů, která by jim zajišťovala právní a sociální jistoty, zejména pak:

- přístup k systému zdravotní a sociální péče
- přístup k bydlení
- přístup k zaměstnání
- přístup ke vzdělání
- přístup k politickému rozhodování

Zásady politiky vlády v oblasti migrace cizinců přibližují imigrační politiku České republiky ke standardům platným v EU. Především je zde konstatováno, že „migrační politika státu neklade překážky legální migraci a podporuje imigraci, která je pro stát a společnost v dlouhodobé perspektivě přínosná“. Takto formulovaná aktivní imigrační politika si klade za cíl podporovat především imigraci odborníků a kvalifikovaných pracovníků.

Koordinace integrační politiky přešla v roce 2004 z ministerstva vnitra na ministerstvo práce a sociálních věcí, konkrétně na Odbor pro migraci a integraci cizinců MPSV. Tato institucionální změna dokládá výmluvně posun v pohledu vlády na integraci cizinců. Zatímco do druhé poloviny 90. let byla imigrace cizinců do České republiky pokládána za cosi potenciálně nebezpečného, před čím je třeba se mít na pozoru, na konci 90. let začíná vláda definovat imigraci jako jev, který je nejen „normální“, ale také užitečný pro většinovou společnost. Integrace následně přestává být chápána jako určitý druh charity a stává se standardním nástrojem, jímž česká společnost reaguje na fakt, že se v České republice nachází velká skupina imigrantů.

Určitou představu o budoucnosti české integrační politiky dává **Plán integrační politiky Ministerstva práce a sociálních věcí ČR v letech 2004 – 2006**. Plán stanovuje zásady integrační politiky České republiky vyplývající z mezinárodních závazků a zejména z *acquis communautaire* (soubor legislativy EU). Pozornost je věnována také přípravě zaměstnanců MPSV pro práci s imigranty.

Plánováno je vytvoření asistenčních a výukových programů pro cizince. Plán také konkretizuje podmínky spolupráce s orgány místní samosprávy, sociálními partnery a neziskovými organizacemi při realizaci integrační politiky.

Jan Urban
Autor je sociolog

Více informací na:

- Haišman, T., Odbor pro uprchlíky a integraci cizinců MV ČR:
Možnosti integrace cizích státních příslušníků v České republice
http://www.mv.cz/uprchlici/op_hai.html
- Plán integrační politiky Ministerstva práce a sociálních věcí ČR v letech 2004–2006
<http://www.cizinci.cz/mpsv-a-integrace.shtml?x=347>
- Stýskalíková, V.: Modely integrace imigrantů a jejich projevy v české politice
<http://www.iips.cz/seps/clanek.php?ID=204>
- Trombík, P.: Integrace specifických skupin imigrantů v České republice
http://www.mv.cz/uprchlici/op_trom.html
- Usnesení vlády ČR ze dne 7. července 1999 č. 689 o Zásadách koncepce integrace cizinců na území České republiky a o přípravě a realizaci této koncepce
<http://www.mv.cz/uprchlici/689.html>
- Usnesení vlády ČR ze dne 11. prosince 2000 č. 1266 o realizaci Zásad koncepce integrace cizinců na území České republiky a o návrhu Koncepce integrace cizinců na území České republiky
<http://www.mv.cz/uprchlici/1266.html>

Rasismus a xenofobie v České republice

Po roce 1989 se Česká republika stala cílovou i tranzitní zemí mnoha politicky i ekonomicky motivovaných imigrantů a na jejím území začalo pobývat velké množství cizinců. Česká společnost se musela s novou zkušeností vyrovnat. Na tento trend reagovala i krajní pravice, která při vytváření svého programu využívala i materiálů západoevropských a amerických nacionalistických organizací.

Tolerance jenom k azylantům

Nejméně oblíbenou menšinou byli na počátku 90. let Romové, což platí dodnes. Průzkum provedený Centrem pro výzkum veřejného mínění (CVVM) z března roku 2003 ukázal, že za souseda by si Romy nepřálo 79% obyvatel. Tři pětiny českých středoškoláků a středoškolaček by nechtěly chodit s Romkou či Romem. Žít s Vietnamcem nebo Vietnamkou by bylo nepřijatelné pro 51% a s Ukrajincem či Ukrajinkou pro třetinu mladých lidí. Každý čtvrtý člověk uvedl, že by mu jako sousedé vadili lidé s jinou barvou pleti. Hovořit na základě těchto údajů o xenofobii české společnosti však jednoznačně nelze, neboť například podle průzkumu Střediska empirických výzkumů (STEM) z roku 2001 o vztahu k uprchlíkům vykazuje česká společnost poměrně tolerantní postoje. V názoru na poskytování azylu uprchlíkům je velkorysejší než státní úřady. Naprostá většina veřejnosti by ho udělila i těm žadatelům, jejichž důvody v současné době azyl nezaručí. S obecně vstřícným přístupem k uprchlíkům však ostře kontrastuje neochota občanů snášet je ve své blízkosti. Ukazuje se, že více než dvěma třetinám by vadil uprchlický tábor poblíž jejich bydliště. Více než polovina českých občanů (60 %) by také podle uvedeného průzkumu byla nerada, kdyby se někdo z uprchlíků přizemil či přivdal do jejich rodiny.

Militantní rasismus

Právě Romové a cizinci jsou nejčastějším cílem násilných útoků ze strany rasistických skinheads. Ministerstvo vnitra eviduje za rok 2003 přibližně 300 rasově motivovaných útoků. Ve skutečnosti je však podle odborníků toto číslo pětkrát až desetkrát vyšší. Oběti totiž ve většině případů napadení neohlásí – důvodem je především nedůvěra v policii a soudy nebo strach z opakovaného napadení. Od roku 1989, kdy se hnutí skinheads začalo u nás projevovat a sílit, mají jeho příznivci na svědomí dvě desítky vražd, převážně Romů. Z počátku názorově velmi roztržité hnutí se dokázalo konsolidovat, vyprofilovat své názory a pod různými myšlenkami zakládat řadu uskupení. Vznikly také první pobočky mezinárodních neonacistických organizací, mezi nejznámější a nejaktivnější patří Blood and Honour a Bohemia Hamer Skins.

Krajní pravice

Radikalizace části veřejného mínění ve vztahu k cizincům a především k romské komunitě v průběhu 90. let se projevila především v podpoře krajně pravicově orientovaných stran, z nichž největší oblibu získala strana SPR-RSČ v čele s Miroslavem Sládkem. Po neúspěchu republikánů ve volbách v roce 1998 se o sjednocení relativně roztržštěné krajní pravice snaží další silně nacionalisticky orientovaná Národní aliance. Pokusila se o vytvoření nejpočetnější a nejvlivnější čistě neonacistické organizace, spojila se např. Národním odporem – neregistrovaným sdružením tvořeným z militantních násilníků rekrutujících se z pravicových skinheads, nástupcem zrušené české pobočky Blood and Honour. Ve volbách v roce 2002 však neuspěla. Národní odpor následně rezignoval na snahu uspět v politice a vrátil se zpět do ilegality násilných přímých akcí, propagandy a pořádání koncertů.

V současné době je neonacistické hnutí značně roztržštěné, důvodem jsou osobní neshody a také efektivnější postup policie. Část stoupců se stále více distancuje od skinheads. Pověst militantních násilníků spolehlivě zabraňuje získání větší podpory ze strany široké veřejnosti. Přesto však existuje několik skupin, které se opět snaží navázat spolupráci a to nejen v rámci ČR, ale i mezinárodně. Nadále se organizují neonacistické koncerty, probíhají téměř každý týden za občasného zájmu médií.

Jaroslav Valůch

Člověk v tísni – společnost při ČT, o. p. s.

Více informací na:

- Sociologický ústav AV ČR – Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústav Akademie věd ČR
<http://www.cvvm.cz/index.php?disp=zpravy&r=1&shw=100192>
- Názory české veřejnosti na uprchlíky (2001 – 2002). Vypracovalo středisko empirických výzkumů STEM.
http://www.unhcr.cz/dokumenty/vyzkum_stem_2002_zprava.doc
- Jak se (ne)píše o uprchlících: Analýza článků o uprchlících v českém tisku, Petra Klvačová, Tomáš Bitrich.
<http://www.mkc.cz/download/studie.rtf>

Interkulturní vzdělávání

Žijeme v multikulturní společnosti. Tu tvoří lidé s odlišným sociokulturním zázemím, kteří hodnoty takzvaně majoritní části populace nemusejí vnímat jako univerzální a nezpochybnitelné. Život v multikulturní společnosti automaticky neznamená, že se v ní její členové dokáží orientovat a že ji přijímají. Příslušníci menšin se i dnes stávají oběťmi projevů netolerance, diskriminace, xenofobie a rasismu. Nesnášenlivost se přitom týká nejen lidí odlišných etnik, národností nebo vyznání, ale i těch, kteří se liší sociální pozicí, zdravotním stavem, věkem, sexuální orientací nebo zvoleným způsobem života.

Multikulturní společnost

Od konce 60. let 20. století začíná koncept multikulturalismu odrážet nové společenské uspořádání, vznikající jako důsledek rozpadu koloniálních mocností, narůstající emancipace minoritních sociokulturních skupin a problémů se začleněním imigrantů ze zemí třetího světa do západoevropské společnosti.

Ideálem multikulturních teorií je společnost s minimálními projevy všech forem diskriminace, rasismu a xenofobie, v níž by nekonfliktně a rovnoprávně žili příslušníci odlišných skupin. Takové pojetí společenského uspořádání preferuje rozmanitost hodnot, norem a idejí před kulturní homogenitou, jakou ztělesňuje koncepce národních států.

Z pojetí multikulturalismu vychází model interkulturního vzdělávání, rozvíjený v západní Evropě a severní Americe ve stejné době. Jeho cílem je připravit jedince na život v multikulturní společnosti, umožnit mu chápat odlišné kultury a respektovat rozmanitost různých způsobů života. Myšlenka interkulturního vzdělávání vychází z přesvědčení, že řada předsudků vůči příslušníkům menšin vzniká a upevňuje se v procesu vzdělávání, pokud je orientováno jen na předávání hodnot dominantní kultury.

Nevládní organizace v České republice proto samostatně i ve spolupráci se státními institucemi zavádí principy interkulturního vzdělávání do českého vzdělávacího systému. Díky nim už řada škol vychovává děti k respektu vůči sociokulturní různosti, ke zvýšené toleranci a schopnosti žít mezi lidmi zastávajícími odlišné názory a hodnoty.

České nevládní organizace věnující se interkulturnímu vzdělávání:

- **Multikulturní centrum Praha** – vytváří prostor pro komunikaci, poznání a výzkum evropských i neevropských kultur a identit
<http://www.mkc.cz/>
- **Nová škola, o.p.s** – vytváří alternativní vzdělávací program pro děti i pro dospělé, projekty výchovy k toleranci a lidským právům
<http://www.novaskola.org>
- **Step by Step ČR** – snaží se o transformaci české vzdělávací soustavy, integraci dětí a mládeže se specifickými potřebami a o celoživotní vzdělávání učitelů všech typů škol
<http://www.sbscr.cz/>
- **Varianty, projekt spol. Člověk v tísni** – zavádí interkulturní vzdělávání do českého vzdělávacího systému a do systému celoživotního vzdělávání
<http://www.varianty.cz/>

Lenka Vochocová

Člověk v tísni – společnost při ČT, o. p. s.

Vzdělávání cizinců

Vzdělávání dětí cizinců spadá pod působnost Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, které v červenci 2001 představilo Plán integrační politiky. Plán se soustředí zejména na zajištění výuky češtiny jako druhého jazyka (včetně kursů pro ty, kteří získali v ČR azyl), vzdělávání učitelů v oblasti integrace cizinců, vytvoření podmínek pro multikulturní vzdělávání celé české populace a zlepšení možností pro vzdělávání cizinců. V rámci plánu ministerstvo školství monitoruje vzdělávání cizinců na základních, středních a vyšších odborných školách a univerzitách a shromažďuje data o počtu cizích žáků a studentů podle občanství, mateřského jazyka a druhu pobytu.

Cizinci na školách

Ve školním roce 2002/2003 navštěvovalo české školy 29 079 cizinců. V předchozím školním roce 2001/2002 monitorovala cizince studující na českých školách Česká školní inspekce. Do studie bylo zařazeno 1012 základních, středních a vyšších odborných škol. Studie zkoumala rozložení cizinců na školách v jednotlivých krajích, nejvíce cizinců studovalo ve sledovaném školním roce v Praze (47% všech cizinců studujících v ČR), nejméně v kraji Vysočina (0,5%), v ostatních krajích se jejich podíl pohyboval od 2% do 7%. Nejmenší podíl cizinců byl v osmých a devátých ročnících základních škol.

Většina z cizinců studujících na českých školách žije v Česku už delší dobu, takže dobře ovládají češtinu a neobjevily se u nich výrazné problémy s učením. Ty se naopak vyskytují u cizinců, kteří v ČR pobývají jen krátce. U nich byl nutný individuální přístup a podle učitelů nejvíce pomohlo, když se děti zapojily do mimoškolních aktivit nebo pracovaly ve dvojicích s českými žáky. V tom, jak rychle se děti cizinců naučí česky a integrují se do české společnosti, se jednotlivé národnosti liší - v tomto směru patří mezi nejúspěšnější především imigranti z Asie, konkrétně z Vietnamu.

Rozložení cizinců studujících na jednotlivých stupních škol se liší od rozložení českých studentů a žáků. Na vysokých školách studuje 41% všech cizích studentů (oproti 11% českých studentů), na základních školách 37% cizinců (oproti 49% českých studentů), na středních školách 11% cizinců (oproti 27% českých studentů). Vysoký podíl cizinců studujících na vysokých školách vyplývá z toho, že pokud jsou schopni studovat v češtině, nemusí cizinci za studium platit. Této možnosti využívají především studenti ze Slovenska a zemí bývalého Sovětského svazu. Nízký počet cizinců na středních školách vyplývá z toho, že cizinci usazení v České republice, kteří tu založili rodiny, jsou spíše mladšího věku a jejich děti tak zatím navštěvují především základní školy.

Vzdělávání uprchlíků

Zvláštní skupinu mezi cizinci studujícími v České republice představují ti, kteří získali v ČR azyl nebo na rozhodnutí o jeho udělení čekají. Cizinci, kteří v Česku získali azyl, mají podle zákona o azylu nárok na státem hrazené kurzy češtiny. Od roku 2002 je zajišťuje nevládní organizace Sdružení občanů zabývajících se emigranty (SOZE). Ne všichni azylanti, kterým byly kurzy nabídnuty, je navštěvují. Většinou jich nevyužijí proto, že se přemístí do jiného zařízení pro uprchlíky, pronajmou si byt nebo najdou práci.

Děti cizinců, kteří získali azyl nebo těch, kteří na rozhodnutí o udělení azylu stále čekají, navštěvují běžné české školy v blízkosti zařízení pro uprchlíky. Učitelé v těchto školách se často potýkají s problémy, které vyplývají z toho, že děti pochází z jiného kulturního prostředí, neumějí dobře česky, mají časté absence a jejich rodiče se školou většinou nespolupracují. Rodiče českých dětí v těchto školách si pak stěžují na velký počet dětí ve třídách, který vyplývá z přílivu cizinců z azylových zařízení. Jejich počet ve školách se navíc během roku mění podle toho, jak cizinci odcházejí nebo přicházejí další. Prioritou proto je zlepšit způsob výuky tím, že by se zmenšil počet dětí ve třídě. Na to tyto školy ale většinou nemají finanční prostředky.

Lucie Dorůžková

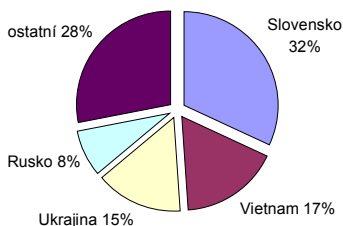
Člověk v tísni – společnost při ČT, o. p. s.

Žáci a studenti v ČR – Školní rok 2002/2003

typ školy	cizinci	podíl (%)
mateřská	3083	1,11%
základní	10619	1,00%
střední	3317	0,57%
vysoká	12060	4,87%

Zdroj: ČSÚ

Nejčastější státní občanství cizinců v ČR ve školním roce 2002/2003

Zdroj: ČSÚ

Více informací na:

- Sdružení cizinců zabývajících se emigranty
<http://soze.hyperlink.cz/Web/index.htm>
- Plán integrační politiky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy
<http://www.mvcr.cz/uprchlici/planmsmt.html>

Článek čerpá z dat Českého statistického úřadu a ze studie Dušana Drbohlava *Foreign Children and Their Integration in Czech Schools and Czech Society*.

Slováci

Slovenské ministerstvo práce tvrdí, že 10% obyvatel Slovenska žije na hranici chudoby. Odborníci z jiných nezávislých institucí však říkají, že je to až 20%. Nejasný je i počet nezaměstnaných. Státní statistiky vykazují 15 procentní nezaměstnanost, zatímco Slovenský statistický úřad až 19 procentní. I v těchto číslech se dají vysledovat příčiny migrace Slováků do České republiky. Česká republika je blízko a není problém se dorozumět rodnou slovenštinou.

Migrace za prací

Do České republiky migrují za prací jak nezaměstnaní dělníci různých profesí, tak vysoce kvalifikovaní manažeři, programátoři nebo IT technici. Ti druzí sice mohou sehnat práci i doma na Slovensku, ale na Západě (i v České republice) dostanou za svoji práci více peněz.

Naopak dělníci, kteří pocházejí z nižších sociálních vrstev a mají nízké vzdělání, o moc více než na Slovensku nevydělají. Práci v České republice hledají přes zprostředkovatelské agentury, které pro ně od zaměstnavatele inkasují plat. Ten agentura oklestí o nemalá procenta a mzdu pak vyplácí ve slovenských korunách. Zprostředkovatelská firma tak na dělnících hodně vydělá. Přesto se nezaměstnaní muži hlavně ze severu a východu Slovenska spokojí s výdělkem 9 až 15 tisíc korun (nezdaněných), který domů přivezou. Tato práce je nárazová, proto se může stát, že i několik měsíců má agentura více uchazečů o práci než zakázek. Tato skupina slovenských pracovníků se nijak nesnaží integrovat do české společnosti. Pracují většinou více než osm a půl hodiny denně a svůj volný čas tráví na ubytovně.

Odlíšnou skupinu tvoří Slováci s vysokoškolským a středoškolským vzděláním, kteří si práci hledají aktivně přes personální agentury a nastupují přímo do firem na různé posty. V místě pracoviště si pak pronajímají byty a snaží se sžít s majoritním obyvatelstvem a vytvořit si sociální zázemí. Dříve či později každý z nich řeší dilema, jestli se vrátí domů, nebo zůstane trvale v České republice.

V posledních třech letech přichází do České republiky také řada slovenských herců a režisérů. Dostávají se do managementu divadel, zastávají funkce uměleckých šéfů. Herci mají v Praze více možností točit filmy, v České republice více než na Slovensku působí zahraniční produkce. Praha skýtá umělcům dost pracovních příležitostí, mnozí se však už přesvědčili, že není jednoduché se prosadit.

Slovenští studenti

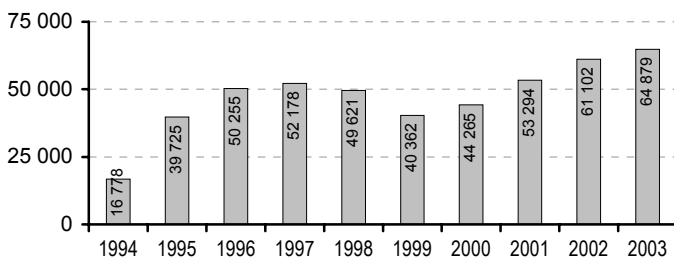
Slováci studující v České republice mají pro studium stejné podmínky jako čeští studenti. Slovenští studenti mají, na základě dohod mezi českým a slovenským

ministerstvem školství z let 1991 a 2001, několik výjimek: mohou používat slovenštinu jak při přijímacím řízení, tak při samotném studiu. Pro povolení k přechodnému pobytu stačí cestovní doklad, potvrzení o studiu a o ubytování. Kromě toho že studují bezplatně, závisí na vysoké škole, zda jim poskytne dotace na stravu a ubytování. Například na VŠE bylo pro všechny zahraniční studenty studující v češtině, tedy i pro Slováky, vyčleněno 270 lůžek, přidělovaných na základě prospěchu, přičemž v letním semestru jich v Česku studovalo 883.

Studenti se většinou po skončení školy chtějí vrátit na Slovensko. Po pěti letech studia si uvědomují určitou vykořeněnost. Ti, kteří se rozhodnou žít trvale v České republice, si tu většinou najdou partnery a tím i nové rodinné zázemí.

Tatiana Čabáková
Slovenská novinářka žijící v Praze

Slováci v ČR

Zdroj: Ministerstvo vnitra ČR

Od 1. 5. 2004 jsou Slováci oprávněni pobývat na území ČR na základě tzv. zvláštního pobytového povolení, vydávaného občanům EU a jejich rodinným příslušníkům. Vydávání povolení k přechodným pobytům Slovákům se tak ruší.

Více informací na:

- Obec Slovákov v České republice
<http://www.slovak.cz>
- Slovenský inštitút v Praze
<http://www.slovakemb.cz/index.php3?act=51>
- Terénní etnologický výzkum Soužití na koleji (Slovenští studenti v Praze)
www.pedf.cuni.cz/konference/2004/kmat/down1.php?src=97

Ukrajinci

Ukrajinci patří mezi nejpočetnější skupiny cizinců v České republice, na konci letošního března jich tu bylo 65 647 s vízem nad devadesát dní nebo s trvalým pobytem, což představuje 26% z celkového počtu cizinců. Předpokládá se, že i z hlediska ilegálních imigrantů představují Ukrajinci nejpočetnější skupinu.

Migrace Ukrajinců do Česka vyplývá z katastrofálního stavu ukrajinské ekonomiky a z tristní životní úrovně místních obyvatel. To nutí Ukrajince k cirkulační migraci nebo případně k emigraci. Protože se jedná o dlouhodobý proces řešení sociální a ekonomické krize na Ukrajině, dá se i do budoucna předpokládat intenzivní migrace Ukrajinců do Česka a jejich aktivita na českém trhu práce. Migrace ukrajinské pracovní síly do Česka není náhodným ani krátkodobým jevem, u kterého se projevují výrazné rysy „transnacionalizace“.

Složení a charakteristika ukrajinské komunity²

Mezi ukrajinskými pracovníky převažují mladí ženatí muži, kteří mají na Ukrajině rodinu s dětmi. V rodinách ukrajinských pracovních migrantů se společně rozhoduje o tom, jestli někdo z nich vycestuje za prací do zahraničí. Do Česka přijíždějí nejčastěji sami anebo s přáteli z místa bydliště a za zprostředkování práce se prostředníkovi platí v rozpětí od 2000 do 8000 Kč. Většina pracovníků jezdí domů nejméně jednou ročně. Své vydělané peníze utrácejí v Česku nejvíce svobodní, a to za bydlení. Ženatí a vdané naopak posílají nejvíce své peníze na Ukrajinu, aby je mohla použít jejich rodina – zlepšení ekonomické situace se tak projevuje u 2/3 rodin.

Úroveň vzdělání Ukrajinců většinou neodpovídá práci, kterou v Česku vykonávají – převažují migranti pracující v nekvalifikovaných oborech, převážně ve stavebnictví. Pro ukrajinské migranty je typická vysoká pracovní aktivita, jejich práce je obvykle obtížná a jsou často zneužíváni zaměstnavatelem a různými prostředníky (týká se nízkých platů, neuspokojivých pracovních podmínek a prostředí, zadržování dokladů atd.).

¹ Transnacionalismus v podstatě znamená „vést dvoji život“: migranti např. mluví dvěma jazyky, mají dva domovy – jak v místě zdroje, tak v cíli migrace, pravidelně překračují hranice apod. Nesleduje pouze migrační pohyby, ale zejména s nimi související sociální procesy. Lze předpokládat, že do jisté míry oslabuje adaptační procesy, neboť nedochází k úplnému přerušení ekonomických, socio-kulturních a politických svazků se zemí původu. Imigranti jsou naopak stále v kontaktu se svými známými a příbuznými ze země původu. Historickým příkladem transnárodní komunity jsou diaspory, které udržují silné kontakty se zemí původu.

² Uváděná charakteristika ukrajinské komunity v ČR je na základě závěrů studií a dotazníkových šetření (viz literatura). Údaje jsou cenné svým obsahem informací, nelze je však zobecňovat, neboť se nejedná o reprezentativní výzkum.

Zdá se, že k „trvalejším“ vlastnostem Ukrajinců v Česku patří spíše chabé znalosti cizích jazyků (češtiny, ale i jazyků „západních“) a chudý kulturní život (ve smyslu návštěv různorodých kulturních představení). Současní ukrajinští migranti projevují jen minimální snahu zakládat vlastní organizace a spolky anebo přímo kontaktovat české organizace a tím vést „organizovaný“ spolkový život. Jiná je situace mezi druhou a třetí generací ukrajinských emigrantů, kteří vydávají vlastní časopis a organizují kulturní akce. K této skupině se připojilo také několik „nových“ ukrajinských emigrantů převážně z řad Ukrajinců, kteří v Česku studovali na vysoké škole.

Ukrajinci se pro možnost emigrace nerozhodují snadno, převážná část prozatím o trvalý pobyt v Česku nestojí. Pokud ano, pak o možnosti zůstat v Česku uvažují více svobodní než ženatí a vdané.

Ukrajinci směřují především do míst s největším pracovním uplatněním – do Prahy, která je s relativně velmi nízkou nezaměstnaností a množstvím pestrých pracovních příležitostí výrazným magnetem. Největší podíl Ukrajinců s vízem nad devadesát dní žije tedy v hlavním městě, dále ve středočeském a jihomoravském regionu. Ukrajinci bydlí nejčastěji na ubytovnách, méně již v najímaných bytech. Za stravu utratí v průměru méně než 2500 Kč měsíčně.

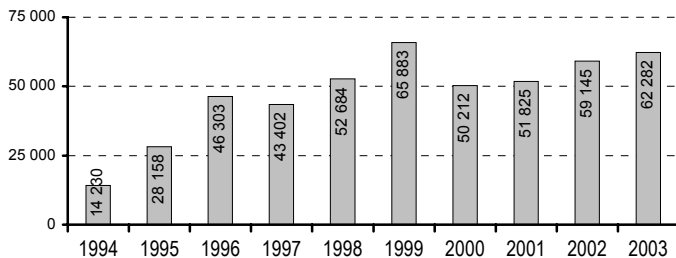
Tendence „být v ilegalitě“ je typická spíše pro mladší imigranty. Významná část Ukrajinců přichází do Česka bez jakéhokoliv oprávnění k pobytu či práci, snaží se najít zaměstnání a posléze usilují o legalizaci pobytu i práce. Legalita práce od počátku pobytu se zvyšuje se vzrůstajícím věkem migrantů. Významně vyšší illegalita pobytu i práce je u svobodných jedinců.

Budoucnost vztahu Ukrajinci versus Češi bude pravděpodobně otázkou vzájemného hledání kompromisů a „přizpůsobování se“. Stále převládající cirkulační charakter pohybů vlastně integraci v pravém slova smyslu brání. Zbývá konstatovat, že kromě snad individuální kultivace v podstatě krátkodobých kontaktů (týká se zejména podniků nebo soukromých osob zaměstnávajících Ukrajince) dnes zatím nelze do procesu adaptace ukrajinských pracovníků smysluplněji vstupovat.

Eva Janská

Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Přírodovědecká fakulta UK Praha

Ukrajinci v ČR

Zdroj: Ministerstvo vnitra ČR

Článek čerpá z výzkumů:

- Drbohlav, D. (1997): Imigranti v České republice (s důrazem na ukrajinské pracovníky a „západní firmy“, operující v Praze)
- Drbohlav, D.; Lupták, M.; Janská, E.; Šelepová, P. (1999): Ukrajinská komunita v České republice
- Lupták, M.; Drbohlav, D. (1999): Labor Migration and Democratic Institutions in the Czech Republic (on the Example of the Ukrainian Workers)

Další informace na:

- Fórum Ukrajinců ČR
<http://www.ukrainians.cz/>
- Ukrajinská iniciativa v ČR
<http://www.ukrajinci.cz/>

Vietnamci

Před rokem 1950 přijížděli do Československa vietnamští občané¹ jen ojedinele. V období po navázání diplomatických vztahů mezi ČSSR a Vietnamskou demokratickou republikou (VDR) mezi roky 1950 a 1989 sem přijížděli vietnamští občané na základě mezivládních dohod. Postupně sem přijížděli jednorázově vietnamští sirotci, každoročně desítky studentů a účastníků kvalifikačních kurzů a pravidelně také praktikanti a pracovníci především v technicko-průmyslových oblastech. Do roku 1981 v ČSSR pobývalo asi 30 000 – 35 000 vietnamských občanů, z nichž zhruba dvě třetiny pracovaly v dělnických profesích. Příjezd a pobyt vietnamských občanů, jednotlivců bez svých rodin, byl pod přísným dohledem vietnamských úřadů, jejich pracovní a pobytové podmínky se řídily tzv. prováděcími protokoly. Skupiny vietnamských občanů doprovázeli tlumočníci a organizátoři, kteří měli na starosti styky s majoritou a vyřizování potřebných úředních záležitostí. Odborná příprava praktikantů zahrnovala většinou intenzivní jazykovou přípravu, praktickou i teoretickou kvalifikační přípravu mimo pracovní dobu a zaměstnání v tehdejších státních podnicích či zemědělských družstvech. Vietnamští občané chtěli především dosáhnout kvalitního vzdělání a zlepšit svoji ekonomickou situaci.

Devadesátá léta

Československo vypovědělo po listopadu 1989 dohody s Vietnamskou socialistickou republikou (VSR). Mnoho vietnamských občanů se proto muselo vrátit do Vietnamu nebo změnit účel a formu svého pobytu, aby zde mohli zůstat. V 90. letech do Česka přijíždějí vietnamští podnikatelé z dalších evropských zemí, ale byli to většinou noví migranti z Vietnamu, kteří dosud v Československu ani v Evropě nepobývali. Kromě zmíněných důvodů příjezdu migranti následují do ČR své rodinné příslušníky nebo chtějí zabezpečit vzdělání svým dětem. Převážná většina z vietnamských migrantů podniká na základě živnostenského oprávnění (nákup a prodej zboží). Někteří vietnamští občané se živí ekonomicko-právním poradenstvím či překladatelskou činností pro své krajany. Byly podepsány nové dohody mezi vládami ČR a VSR o vzájemné spolupráci v oblasti práce, zaměstnanosti, vzdělávání a sociálního zabezpečení. Do Česka tedy dnes opět přijíždějí pracující i studenti, ale v počtu pouhých desítek ročně. Kromě podnikatelů

¹ Do Československa migrovali z VDR kromě etnických Vietnamců (resp. příslušníků národnosti Viet /Kinh/) také příslušníci některých národnostních menšin Vietnamu (např. Muong, Tay atd., kterých je ve Vietnamu kolem šedesáti), i když jen ve velmi malém množství. Proto nepoužíváme pro označení migrantů z Vietnamu označení „Vietnamec“, které se v češtině blíží významu „etnický Vietnamec“ (příslušník národnosti Viet /Kinh/), ale obecnější termín vietnamský občan, který zahrnuje vietnamské občany všech národností.

(včetně malého počtu mezinárodních manažerů), drobných prodejců, zaměstnanců, studentů a praktikantů s trvalým pobytem nebo vízem nad 90 dnů (tzv. dlouhodobý pobyt) dnes v České republice žijí také desítky českých občanů vietnamského původu, kteří jsou zaměstnaní v různých státních i soukromých organizacích. České občanství získali standardní cestou na základě žádosti na Ministerstvo vnitra (po nejméně pěti letech trvalého pobytu v ČR) nebo jako žadatelé o azyl z důvodů politických či z důvodů sloučení rodiny. Po krátkodobém snížení počtu vietnamských občanů na počátku 90. let se dnes odhady pohybují kolem počtu 25000 – 35000 občanů žijících v ČR. Od roku 1993 byl azyl udělen 160 Vietnamcům. Vietnamští občané žijí především ve velkých městech, v pohraničních centrech, ale postupně osidlují i menší města nebo zcela malé obce, kde rovněž začínají podnikat. Celkově je životní standard v Česku podle většiny vietnamských občanů vyšší než ve Vietnamu. Občas si stěžují na byrokratické překážky a také na své ekonomické potíže v České republice.

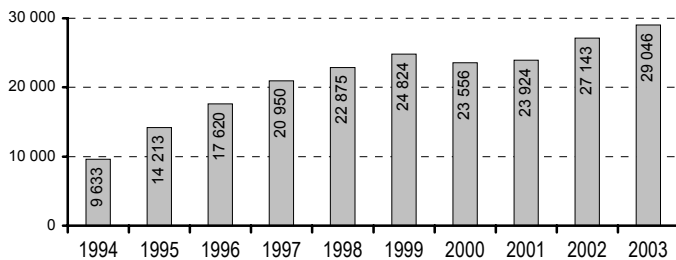
Vietnamští občané i nadále žijí především ve velkých městech, v pohraničních centrech, ale postupně osidlují i menší města nebo zcela malé obce, kde rovněž začínají podnikat.

Uzavřená komunita je problém

Vietnamské velkoobchody se stávají úředními, kulturními i vzdělávacími centry komunity. V Česku existuje několik vydavatelství tisku a vietnamské krajanské organizace jako například Svaz Vietnamců v ČR, Svaz vietnamských podnikatelů, Svaz vietnamské mládeže a studentů, které pořádají kulturní a společenské akce. Všechny organizace spolupracují s vietnamskou ambasádou v Praze. Jejich aktivity jsou zaměřeny především dovnitř vietnamské komunity, která je velmi uzavřená. Někteří podnikatelé už ale mají české zaměstnance a začínají spolupracovat s českými podnikateli. Mnoho vietnamských občanů létá za svými rodinami do Vietnamu, převážně v období tradičních oslav nového roku (leden–březen), intenzivně se svou vlastní komunikují elektronickou poštou. O své vlasti se informují prostřednictvím vietnamských médií. V Česku už vyrůstá druhá generace vietnamských občanů (po roce 1989), především studentů a žáků, kteří se zde narodili nebo byli od malička vychováni v českém prostředí. Mnoho z nich již neovládá vietnamštinu. Někteří začínají vnímat uzavřenost komunity nejen jako ochranu, ale i jako omezení.

Jiří Kocourek
Autor je sociolog a vietnamista

Vietnamci v ČR

zdroj: Ministerstvo vnitra ČR

Více informací na:

- Občanské sdružení lidí se zájmem o Vietnam
<http://www.klubhanoi.cz/>

Ruská komunita na českém území má zvláštní historii. Po vítězství bolševiků iniciovala tehdejší ČSR tzv. Ruskou akci. Do Československa díky ní přišly hlavně elity (vojáci, technické profese, vědci, apod.) z Ruska a Ukrajiny. Duchovním otcem této kampaně řízené migrace byl Tomáš Garrigue Masaryk a cílem bylo vybudovat zázemí pro „budoucí demokratické Rusko“.

Migrace elit

Rusové dnes tvoří v ČR opět specifickou komunitu, která je poměrně vydělená z české společnosti. Největší roli v tom hraje silné ekonomické a sociální postavení, se kterým Rusové přijíždějí do ČR. Mezi imigranty z Ruska převažují příslušníci ekonomických nebo kulturních elit. V dotazníkovém šetření, které proběhlo v ruské komunitě v roce 1999, uvedlo 43% respondentů, že absolvovalo alespoň několik semestrů vysoké školy. Většina ruských imigrantů přichází z velkých měst, více než polovina respondentů pochází z Moskvy, další čtvrtina z měst s více než milionem obyvatel.

Přitažlivá je pro ně proto především Praha, kde mohou snáze najít prestižní zaměstnání a využít svého vzdělání. Vedle hlavního města preferují ruští imigranti také Karlovy Vary, kde tvoří místy kompaktní osídlení.

Významným rysem ekonomické migrace z Ruska je skutečnost, že ruští podnikatelé a jejich zaměstnanci formují specifickou „postsovětskou“ etnickou ekonomiku v České republice. Ruští podnikatelé preferují své bývalé sovětské spoluobčany jako zaměstnance pro uskutečňování ekonomických aktivit v České republice.

Ruští imigranti, kteří jsou v Česku ekonomicky aktivní, tu většinou provozují společnosti, jež se zaměřují na poskytování služeb pro současné nebo bývalé občany postsovětských zemí, nejčastěji to jsou hotelové služby, právní poradenství, realitní kanceláře nebo finanční operace. Důvody ruské emigrace do Česka jsou podobné jako u všech ostatních zemí bývalého SSSR, tedy ekonomická a politická nestabilita, katastrofální stav zdravotní péče a jiné. Střední a vyšší vrstvy se emigrací snaží uchovat si a zabezpečit ekonomický kapitál rodin i jednotlivců mimo území Ruska.

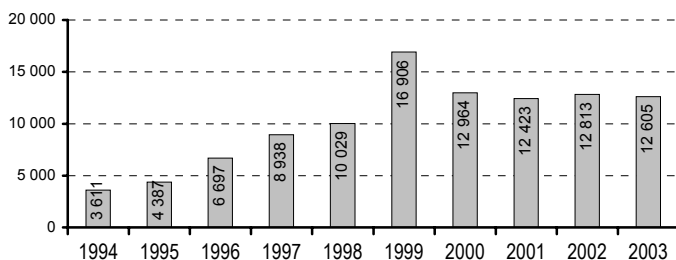
Jen 20% občanů Ruska, kteří mají v Česku povolení k pobytu, je zde ekonomicky aktivních. Je proto možné spekulovat o ekonomických aktivitách mimo Česko (v Rusku) nebo o rodinném charakteru migrace z Ruska. Podle OECD je Česká republika co do počtu usazených občanů Ruska nejpreferovanější evropskou zemí po Velké Británii, Německu a Finsku.

V České republice působí řada sdružení občanů Ruska. Zastřešující organizací je Ruský Institut, vedle něj zde působí Artek - spolek rusky mluvících studentů a jejich příznivců, Ruský Klub, Sdružení krajanů a přátel ruské tradice v ČR a Sdružení ruských občanů v ČR.

Rusové nalézají v ČR srozumitelný jazyk i kulturu, zdánlivě by neměla blokovat integrační procesy žádná bariéra. Přesto je ruská komunita značně vydělená a její širší společenská inkluze se dá očekávat až v druhé generaci. Nelze opomíjet také etnické stereotypy české společnosti, jako například přičítání kolektivní viny za okupaci Československa.

Jan Černík
IOM Praha

Rusové v ČR

Zdroj: Ministerstvo vnitra ČR

Více informací na:

- Občanské sdružení Ruský klub v Českých Budějovicích
<http://rusklub.infocentr.cz/>

Američané

Američané začali do České republiky přicházet na začátku devadesátých let. Ke konci letošního března jich s vízem nad devadesát dní nebo s trvalým pobytem žilo v Česku 3309.

Většina z nich žije v Praze, dále v Brně a méně už v dalších městech. Nejdříve přicházeli do Česka především učitelé angličtiny a umělci, které lákala pověst Prahy jako kulturní metropole. Během devadesátých let je pak následovali menší podnikatelé, majitelé restaurací, tzv. „lovci mozků“, kteří v Česku hledají pracovníky na vysoké manažerské pozice, a zaměstnanci nadnárodních společností. Tito přistěhovalci využívají toho, že roste význam Prahy jako jednoho z evropských ekonomických center.

Objevují se domněnky, že počet Američanů pracujících v České republice se v posledních letech snížil z toho důvodu, že více Čechů už je schopných zastávat pozice, které dříve obsazovali především přistěhovalci ze Západu. Část přistěhovalců ze Spojených států tvoří Američani, kteří si vybuodovali těsnější vazbu k České republice, většinou založením rodiny. Hlavní město Praha také přitahuje k životu americké penzisty.

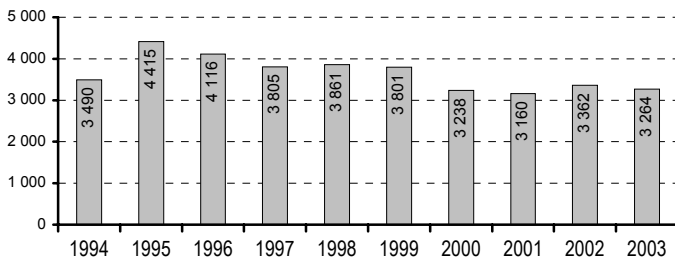
Kulturní rozdíly

Američané mají často velké problémy s češtinou. Mezi životem v Česku a ve Spojených státech jsou také některé kulturní rozdíly, Američané si často stěžují na neuctivý přístup k zákazníkům ve službách a obchodech, občas na nižší kvalitu služeb, ze Spojených států jsou zvyklí na vyšší standard a ochotnější personál. Dalším problémem, který zmiňují, je xenofobie, Američanům je ze strany Čechů často vytýkána hluchost a namyšlenost.

Američané si také stěžují na byrokracii na českých úřadech, zdlouhavé vyřizování mnoha nutných povolení, podnikatelé pak na korupci, která je nutí dávat úplatky, pokud chtějí vyřídit své žádosti. Stejně jako ostatní cizince obtěžují Američany časté krádeže, například jen za sedm měsíců letošního roku evidovala ambasáda Spojených států o 67% více ukradených cestovních pasů než za celý loňský rok.

Dinah Spritzer
The Prague Post

Američané v ČR

Zdroj: Ministerstvo vnitra ČR

Více informací na:

- Společnost přátel USA
<http://www.spusa.cz/frame.html>

Imigranti z Balkánu

Imigranti z Balkánu tvoří několik malých komunit, které se liší svou historií, cílem příchodu, jeho datem, vazbami na mateřskou zemi, stupněm integrace či sociálním složením. Balkánská skupina nepatří ke komunitám stejného druhu, jako jsou ukrajinská, vietnamská či polská, tedy mezi komunity pracovních migrantů.

Novodobá balkánská imigrace do českých zemí začala v 19. století a šlo převážně o studenty. Patrony balkánských (bulharských, srbských, chorvatských, slovinských a černohorských) studentů byli mnozí významní čeští profesori včetně T. G. Masaryka, díky nimž si Češi získali na Balkáně poměrně velké renomé, které trvá jako určitá kulturní známka dodnes.

Migrační vlny

České země zažily několik malých imigračních vln z Balkánu. K příchodu prvních pracovních migrantů z Bosny došlo na konci devatenáctého a na začátku dvacátého století díky okupaci Bosny a Hercegoviny Rakouskem-Uherskem. Po roce 1923 přišla vlna emigrantů z Bulharska, vyhnaných politickým převratem. V letech 1948–49 hledalo v Československu útočiště asi 12 tisíc obyvatel severního Řecka, evakuovaných tamní komunistickou armádou poraženou v občanské válce. Značnou část tvořily děti, většinou šlo o etnické Řeky, asi z jedné třetiny o slovanské Makedonce. Usídlení byli většinou v Sudetech, hlavně ve Slezsku, na severní Moravě a severovýchodních Čechách. Po roce 1975 započala pozvolná reemigrace. Většinou se integrovali a prostřednictvím sňatků i značně smísili s Čechy, i ve třetí generaci si však udržují vysoký stupeň vědomí původu a udržují mezi sebou stále styky.

V roce 1991 byl zaveden institut dočasného útočiště pro občany rozpadající se Jugoslávie, jehož využili především obyvatelé Bosny a Hercegoviny. Dočasné útočiště trvalo do roku 1996, pro obyvatele Bosny a Hercegoviny do roku 1997. Do České republiky se díky tomu dostalo 5.676 lidí, většinou vlastními silami, jen z malé části organizovaně. Většinou šlo o Bosňáky (dříve nazývané Muslimové), ale řada osob byla také ze smíšených manželství. Lidé původem z venkova se většinou vrátili v rámci českých projektů na poválečnou obnovu země, lidé z měst se buď přesunuli do jiných vyspělých zemí nebo jim byl udělen trvalý pobyt a zůstali zde. V roce 1999 bylo dočasné útočiště zavedeno pro osoby z Kosova. Využilo ho 1.034 osob, výhradně Albánců, kteří byli do ČR dopraveni organizovaně. Až na výjimky se všichni vrátili ještě v témže roce.

Z významnějších komunit z balkánských zemí můžeme v současné době jmenovat komunity původem z Bulharska (Bulhaři), z Kosova a Makedonie (Albánci), z Bosny a Hercegoviny, Srbska a Chorvatska (Srbové, Bosňáci, Chorvaté) a z Rumunska (Rumuni a Romové).

Bulhaři

Bulharská komunita patří k největším. Její páteří jsou studenti, kteří zde často zakládají rodiny a plně se integrují. Jejich děti se asimilují. Zvyšující se podíl tvoří pracovní migranti, velmi často vzdělaní či kvalifikovaní. Větší část ekonomicky aktivních příslušníků menšiny jsou drobní podnikatelé, jejichž cílem je trvalé usazení. Pro Bulhary představuje Česko často kulturní vzor, což napomáhá udržovat stabilní početní stav. Soustředěni jsou v hlavně v Praze a Brně, případně v menších městech. Specifickým zájmem je studium vinařství, charakteristickým zaměstnáním dovoz bulharských vín a turistický ruch.

Albánci

Komunita Albánců z bývalé Jugoslávie se začala etablovat zhruba od 70. let 20. století v souvislosti s pracovní migrací do Německa a Rakouska. Komunitu tvořili Albánci původem z Kosova, Makedonie a jižního Srbska, z Albánie prakticky vůbec ne. Tehdejší Československo nebylo pro Albánce cílem, pouze tranzitní zemí pro cílové destinace ve Vídni, Mnichově, Frankfurtu nad Mohanem a Hamburku. Proto se albánská komunita soustřeďovala hlavně v Brně, v Praze a v severočeských městech (Ústí nad Labem a další). Po zprísňení azylového řízení v Německu a zavedení schengenského režimu, se severní Čechy staly východiskem pro ilegální překračování hranic. V současné době prochází albánská komunita podobně jako jinde v Evropě fází stabilizace, pobyty se z krátkodobých a přechodných postupně mění v dlouhodobé a trvalé, stále větší počet Albánců se živí drobným podnikáním. Pracují především v pohostinství, provozují pizzerie nebo pekařství, jedna specifická větev katolických Albánců z Kosova se specializuje na zlatnictví. Sňatky mezi Albánci a Čechy existují, ale jsou velmi řídké.

Bosňáci

Bosňácká komunita vznikla především ve válečných letech 1992–95, skládá se hlavně z kvalifikovaných a vzdělanějších lidí původem z měst. Česká republika se pro většinu z nich stala cílovou zemí. Většina Bosňáků pochází z Bosny a Hercegoviny, omezená část z oblasti Sandžaku na pomezí Srbska a Černé Hory. Ti se většinou živí drobným podnikáním, často v pohostinství nebo v dovozu textilního zboží. Bosňácká komunita mezi sebou udržuje čilé styky a udržuje i kontakt s domovem.

Srbové

Srbská komunita se skládá zčásti z pracovních migrantů, kteří přišli do Česka v době vlády Slobodana Miloševiče. Motivací byl nesouhlas s režimem i zoufalé ekonomické podmínky. Menší část komunity jsou studenti. Srbskou komunitu tvoří hlavně Srbové ze Srbska, dále z Bosny a Hercegoviny (část z nich přišla do

České republiky za válečných let na dočasné útočiště) a z Chorvatska. Složení komunity se průběžně mění, Česká republika je pro většinu pouze dočasným cílem.

Chorvati

Poměrně heterogenní chorvatská komunita je tvořena studenty i podnikateli, z menší části pracovními migranty. Svou strukturou se nejvíce blíží komunitám ze západních zemí, oproti nim se však vyznačuje mnohem vyšší soudržností. Většina Chorvatů pochází z Chorvatska, jen malá část z Bosny a Hercegoviny (část z nich přišla do České republiky za válečných let na dočasné útočiště).

Rumuni

Rumunská komunita je tvořena jednak pracovními migranty podobně jako v západních státech, jednak rumunskými Romy, pro které je Česká republika poměrně častým cílem opakovaných krátkodobých pobytů. Občané Rumunská také dlouho využívali severní Čechy jako východisko pro ilegální přechody hranic. To se spolu s romskou imigrací nakonec stalo důvodem pro zavedení vízové povinnosti v roce 2001. Rumunská migrace se v některých rysech nejvíce blíží pracovní migraci z východoevropských zemí.

Balkánské národní komunity většinou nejsou organizovány, s výjimkou bulharské, která má nejsilnější tradici, a poválečné řecké, kterou nemůžeme považovat za skutečnou cizineckou komunitu. Sdružování na neformální bázi, například v kavárnách, vinárnách nebo hospodách je ovšem časté. Existují také různé spolky přátelství mezi ČR a konkrétní balkánskou zemí, většinou jsou však tvořeny Čechy a mívají svůj protějšek na Balkáně.

Filip Tesař
Ústav mezinárodních vztahů

Počet imigrantů z Balkánu v ČR k 31. 3. 2004

země původu	vízum nad 90 dnů	trvalý pobyt	celkem
Albánie	100	57	157
Bosna a Hercegovina	245	1307	1552
Bulharsko	2046	2121	4167
Chorvatsko	595	1250	1845
Rumunsko	558	1816	2374
Srbsko a Černá hora	1308	1878	3186

Zdroj: Ministerstvo vnitra ČR

Více informací na:

- Sdružení pro Bulharsko:
<http://www.bgr.cz/>
- Občanské sdružení Bulharů a přátel Bulharska v České republice
<http://www.zaedno.org/>
- Občanské sdružení Varaždane (Bulhaři)
<http://www.sweb.cz/vazrazdane/>
- Klub přátel Řecka a Asociace řeckých obcí v České republice
<http://dialogos-kpr.cz/>

Arméni

Komunita Arménů v Česku patří mezi ty nejmladší v Evropě. Její členové jsou zpravidla první generace migrantů, kteří přišli do České republiky až ve druhé polovině 90. let. Předtím zde neexistovala stabilní diaspora (jak tomu bylo například v Polsku), ani její zárodek.

Situace v Arménii se od rozpadu SSSR postupně zhoršuje. Odchod ze země je tak v mnoha případech únikem před bídou, nuceným odvodem do armády nebo před pronásledováním ze strany struktur organizovaného zločinu. V Arménii dochází k diskriminaci a pronásledování etnických menšin.

Arméni odcházejí do zahraničí za účelem sjednocení rodiny, jako pracovní migranti nebo jako žadatelé o azyl. Arménii opustilo za posledních deset let až 900 000 lidí, což představuje více než čtvrtinu obyvatel země. Každá třetí domácnost má jednoho nebo více členů pracujících v zahraničí, převážně v Rusku.

Charakteristika arménské komunity

Přestože Česká republika mnohdy není primárním cílem migrace, usilují Arméni, kteří se rozhodnou usadit v Česku, o zlepšení ekonomického i sociálního postavení v rámci české společnosti. Arméni se nejdříve snaží o legalizaci svého pobytu tak, že přijmou legální, i když podřadnou práci. Co nejdříve si také zajistí uznání kvalifikace, kterou si v Česku často rozšíří dalším studiem. Projevují také zájem o vzdělávání svých dětí na českých školách. Arméni žijící v Česku většinou dobře ovládají češtinu.

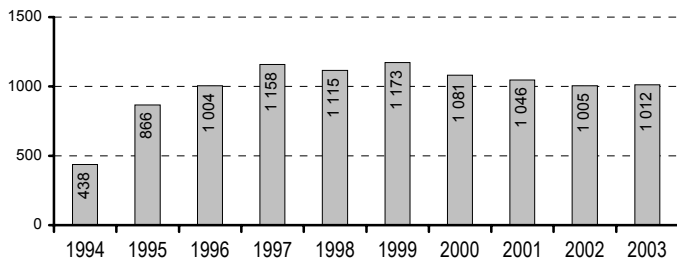
Arméni dávají přednost samostatné výdělečné činnosti před povolením k zaměstnání. Arménští podnikatelé jsou většinou drobní živnostníci, často provozují obchody s potravinami, prodávají ovoce a zeleninu, zajišťují opravu a prodej obuvi či kožené galanterie. Ekonomické aktivity arménských imigrantů jsou ve velké míře závislé na zákaznících z hostitelské společnosti. To lze pokládat za integrační faktor.

Prozatím nelze hovořit o arménské diaspoře v ČR, protože zde není jeden z jejích tří základních pilířů: kostel. Arménská komunita v Česku je poměrně aktivní, existují zde dva relativně zavedené časopisy (Orer a Nairi) a je zde také aktivní spolková činnost (například sdružení Arménský dům). Tyto dva zmíněné pilíře diaspoře již existují, je otázkou času, kdy se podaří založit první arménský kostel v ČR.

Jan Černík

Mezinárodní organizace pro migraci (IOM) Praha

Arméni v ČR

zdroj: Ministerstvo vnitra ČR

Otevření hranic vneslo novou dynamiku do migračních pohybů ve střední Evropě. První střeoevropskou zemí, kde se Číňané po roce 1989 začali ve větším počtu usazovat a podnikat, se stalo Maďarsko. Hlavní příčinou rychlého nárůstu čínských přistěhovalců bylo zrušení vízové povinnosti ze strany Maďarska v roce 1988, zpřísnění imigračních opatření pak povzbudilo zájem Číňanů o další země střední a východní Evropy (Československo, Polsko nebo Rumunsko).

Čínští migranti v České republice pocházejí z celé Číny. Převažují obyvatelé velkých měst (Peking, Šanghaj) a lidé z venkovských oblastí provincií Čet'iang a Fufien. Migrační kultura má v těchto provinciích dlouhou tradici a hraje významnou roli i dnes. Nové podnikatelské možnosti přilákaly do střední Evropy také Číňany usazené v západní Evropě.

Většina migrantů do Česka má středoškolské nebo vysokoškolské vzdělání. Čínští migranti se ve střední Evropě zabývají drobným podnikáním, hlavně dovozem výrobků lehkého průmyslu, které na domácím trhu chybí. Na rychlé nasycení trhu čínským zbožím reagují buď diverzifikací podnikatelských aktivit nebo přesunem do dalších zemí. Čínští migranti udržují těsný kontakt s Čínou a mnozí z nich se po čase do Číny vracejí.

Na počátku 90. let je k příchodu do Česka motivovala snaha o založení vlastní živnosti či firmy, postupně ale začali přicházet i lidé se zájmem o cestování nebo navazování nových obchodních kontaktů.

Migrační mechanismy

Na počátku 90. let přijelo do Česka mnoho Číňanů se služebním pasem, na které se díky dohodě mezi ČSSR a ČLR z roku 1956 nevztahovala vízová povinnost. Po příjezdu do Česka zakládali Číňané společnosti s ručením omezeným (české právnické osoby) za účasti českého společníka, jak vyžadoval zákon. Po založení společnosti pak čínští společníci mohli požádat o povolení k dlouhodobému pobytu, jehož platnost bylo třeba každoročně obnovovat. Protože založit firmu bylo mnohem jednodušší než získat pracovní povolení, objevilo se ve statistikách české Cizinecké policie mnoho tzv. „papírových podnikatelů“, kteří ve skutečnosti pracovali jako zaměstnanci svých krajanů. Bez ohledu na své postavení v Číně a na úroveň vzdělání začala většina Číňanů podnikat především v pohostinské činnosti a v obchodování s textilem.

Lidé s dlouhodobým pobytem zvali do Česka rodinné příslušníky, kteří se mohli ucházet o získání pobytu na základě sloučení rodiny. Tento zvací systém, kdy byli kromě rodinných příslušníků zváni i přátelé a obchodní partneři, vytvořil migrační řetězce, jejichž efekt se projevil v růstu počtu Číňanů s povolením k pobytu

v letech 1990–1996. Čínská migrace byla zprvu přechodného charakteru – většina nově příchozích neměla v plánu se zde usadit. Od roku 1996 počet Číňanů s vízem nad 90 dní klesá, což je důsledek postupného zpřísnování imigračních pravidel.

Čínská komunita

Velká sociální vzdálenost mezi Číňany z jednotlivých oblastí se projevila v roztržitěném charakteru čínského společenství, které mělo jen velmi málo společných zájmů a cílů. Jediným poutem byla jejich kulturní identita, která se utvářela v kontrastu k okolnímu prostředí. Na druhé straně rozdílný geografický původ v rámci Číny, různé kulturní a sociální zvyklosti (např. dialekty), společně s etnickou kriminalitou zaměřenou do středu komunity a rostoucí vzájemnou konkurencí na malém českém trhu vysvětlují některé kořeny vedoucí k nejednotě uvnitř čínské komunity.

Mezi pokusy sjednotit čínskou komunitu patřily snahy o založení krajanských organizací. První organizace – Sdružení čínských obchodníků – byla založena v roce 1994. Místo sjednocení ale tato organizace Číňany ještě více rozdělila. Boj o moc uvnitř organizace a především její role prostředníka ve sporech mezi obchodníky a kriminálními skupinami se ukázaly být pro další existenci této organizace kritické a organizace postupně ztratila svůj vliv v čínské komunitě. V roce 1998 vznikla druhá organizace – Sdružení Číňanů v České republice. Profiluje se jako kulturní, apolitické sdružení, které napomáhá krajanům integrovat se do české společnosti.

V roce 1995 byla v Praze založena Mezinárodní čínská škola, která poskytuje základní vzdělání podle čínských osnov. Ve stejném roce začalo v Praze působit i Čínské křesťanské společenství.

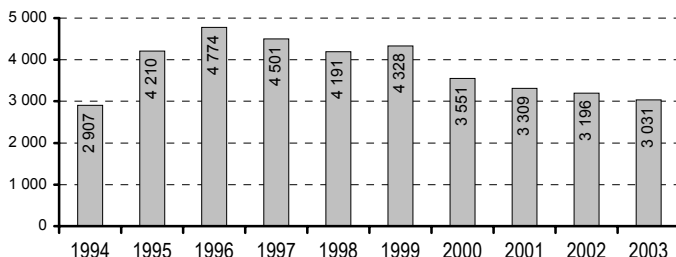
Žadatelé o azyl

Do poloviny 90. let požádalo o azyl v Česku jen šest Číňanů. Situace se změnila koncem 90. let. V roce 1998 požádalo o azyl deset Číňanů a rok později se počet čínských žadatelů o azyl zvýšil na 220, což představovalo 2.8% z celkového počtu žadatelů. V roce 2002 jejich počet dosáhl 6%.

Většina Číňanů žádala o azyl v zařízeních pro zadržení cizinců. Mezi žadateli se objevuje stále více nezletilých dětí bez doprovodu. Nezletilí žadatelé často bez oznámení opouštějí azylová zařízení a pokračují v cestě na Západ, podobný trend je patrný i u dospělých žadatelů. Žadatelé z Číny patří k těm s největší mírou svévolných odchodů, z čehož můžeme usuzovat, že pro tyto migranty zůstává České republika i nadále jen tranzitní zemí na cestě na Západ.

Markéta Moore
Autorka je sinoložka a socioložka

Číňané v ČR

Zdroj: Ministerstvo vnitra ČR

Ekonomické aktivity čínských migrantů

druh činnosti v České republice	počet	podíl (%)
Podnikatel	64	44,1
Zaměstnanec	56	38,6
Student	7	4,8
Jiné	9	6,2
chybějící odpověď	9	6,2
Celkem	145	100

Zdroj: dotazníkové šetření (2001)

Čínští žadatelé o azyl (1998–2002)

rok	počet azylantů z Číny	meziroční nárůst
1998	10	9
1999	220	210
2000	259	39
2001	317	58
2002	511	194

Zdroj: Ministerstvo vnitra ČR

Další informace na:

- Česko-čínská společnost
<http://ccspol.info/>
- Moore, M.: Číňané v České republice, 1992–2002: Zrod a formování symbolické komunity
http://www.migraceonline.cz/studie_f.shtml?x=140344
- Černík, J.: Číňané v ČR: Symbolická komunita na cestě ke skutečnému společenství
http://www.migraceonline.cz/clanky_f.shtml?x=140346

Odkazy

- Stránky Ministerstva práce a sociálních věcí o integraci cizinců pro státní úředníky, na kterých naleznete novinky, slovník pojmů, oficiální dokumenty nebo studie týkající se migrace
<http://www.cizinci.cz/>
- Stránka Českého statistického úřadu věnovaná cizincům v České republice – údaje o počtu cizinců v ČR, azylantech, cizinci na školách, kriminalita cizinců
http://www.czso.cz/ciz/cizinci.nsf/i/cizinci_v_cr/
- Rady pro život cizinců v České republice týkající se pobytu, zaměstnání, podnikání, bydlení, lékařské péče, sociálního zabezpečení, vzdělávání, státního občanství a sdružování
<http://www.domavcr.cz/>
- Mezinárodní organizace pro migraci (International Organization for Migration) – pražská pobočka mezinárodní organizace realizuje v ČR například projekty integrace cizinců nebo výzkumy týkající se migrace
<http://www.iom.cz/>
- Centrum pro otázky migrace – poskytuje právní a poradenskou činnost související s migrací, zejména bezplatné individuální poradenství cizincům v nouzi v oblasti legalizace jejich pobytu v ČR
<http://www.migrace.ecn.cz>
- Poradna pro občanství, občanská a lidská práva – občanské sdružení zabývající se otázkami státního občanství a práv cizinců, potíráním diskriminace, prosazováním rovných příležitostí
<http://www.poradna-prava.cz/>
- Poradna pro integraci – asistuje při adaptaci a integraci uprchlíků a ostatních cizinců do české společnosti
<http://www.p-p-i.cz>
- Projekt Multikulturního centra Praha, který přináší aktuální informace o mezinárodní migraci, na webových stránkách najdete studie, články, legislativu, projekty organizací, literaturu nebo adresář kontaktů týkajících se migrace
<http://www.migraceonline.cz>

- Intermundia, o. p. s. – nevládní organizace, která se zabývá problematikou zahraniční migrace a integrace cizinců
<http://www.migrace.cz/>
- Sdružení cizinců zabývajících se emigranty – nevládní organizace, která poskytuje uprchlíkům a dalším cizincům právní, sociální a psychologické poradenství, pomáhá jim v procesu integrace do společnosti
<http://soze.hyperlink.cz/Web/index.htm>
- Občanské sdružení Slovo 21 – podporuje boj proti rasismu, vytváření tolerance vůči minoritám a budování multikulturní společnosti
<http://www.slovo21.cz/>